

Türkiye’de Göç Çalışmaları Üzerine Bir Alanyazın Taraması

Rukiye ÇORLU*

ÖZ

Göç, fiziksel olarak yer değiştirmenin ötesinde sosyal, kültürel, hukuki, ekonomik, politik olmak üzere çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bu açıdan göç, toplumsal yaşamın her alanına dair bilgiler sunmaktadır. Türkiye’de göç çalışmaları geç bir dönemde 2000’lerde başlasa da bu alanda önemli adımlar atılmaktadır. Bu çalışmada göç konulu tezlerin alanyazın taraması yapılmıştır. Bu kapsamda ele alınan konular, odaklanılan kavramlar, kullanılan yöntem ve teknikler ortaya konularak göç çalışmalarının mevcut durumunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Yapılan bu çalışmada yorumlayıcı yaklaşıma dayanan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada veriler Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edilmiş ve doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Göç alanında yapılan tüm çalışmaların analiz edilmesi mümkün olmamaktadır. Bu nedenle amaçlı örnekleme gidilmiş ve 2010-2022 yılları arasında sosyoloji ana bilim dalında yapılmış olan göç konulu tezler örnekleme dâhil edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Yapılan tarama sonucunda Suriye göçüyle birlikte göç alanında yapılan çalışmaların arttığı, çoğunlukla Türkiye’ye yönelen zorunlu göçlerin ele alındığı belirlenmiştir. Çalışmalarda ağırlıklı olarak nitel yöntemin kullanıldığı, veri toplama tekniği olarak mülakatın tercih edildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte özellikle metodoloji alanında önemli hataların yapıldığı saptanmıştır. Tüm bu sonuçlarla birlikte hem göç alanında hem de metodoloji alanında yeni çalışmaların yapılması bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Çalışmaları, Alanyazın Taraması, Metodoloji.

A Literature Review on Migration Studies in Turkey

ABSTRACT

Beyond physical displacement, migration has a multidimensional structure including social, cultural, legal, economic and political. Migration offers insights into all areas of social life. Although migration studies in Turkey started late, important steps are being taken in this field. In this study, a literature review of theses on migration was conducted. In this context, it is aimed to determine the current status of migration studies by revealing the topics addressed, the concepts focused on, the methods and techniques used. Qualitative research method was used in this study. The data were obtained from the National Thesis database and document analysis technique was used. It is not possible to analyze all studies on migration. For this reason, purposive sampling was used and theses on migration in the field of sociology between 2010 and 2022 were included in the sample. The data obtained were subjected to content analysis. It has been determined that the number of studies in the field of migration has increased, mostly dealing with forced migration to Turkey, and predominantly using qualitative methods and interviews. With all these results, new studies should be conducted both in the field of migration and in the field of methodology.

Keywords: Migration, Migration Studies, Literature Review, Methodology.

1. Giriş

Genel çerçevede mekânsal bir değişimi anlatan göç, insanlık tarihi kadar eskidir. Dünya genelinde insanlar; doğal afetler, savaşlar, sürgünler, açlık, yoksulluk, evlilik, eğitim vb. nedenlerle yaşadıkları yerlerden göç etmişlerdir. Her ne kadar göç; “insanların, sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesi” (Adıgüzel, 2019) olarak tanımlansa da bu tanımdan daha fazlasını içermektedir. Göç sadece, fiziksel olarak yer değiştirme olmayıp sosyal, kültürel, ekonomik, hukuki, psikolojik boyutlara sahip karmaşık bir olgudur. Bu açıdan göç, ne basit bir yer değişikliği ne de demografinin niceliksel bir değişikliğidir. Göç, sosyolojik bir olgu olup, göçün birey ve toplumsal yapı olmak üzere iki temel belirleyicisi bulunmaktadır. Hem göç eden kişileri ve göç alan yerleşim yerindeki yerel halkı hem de buralardaki toplumsal kurumları derinden etkilemektedir (Adıgüzel, 2019). Göç, yeni sosyal ilişkilerin kurulması, birey ve toplumların dönüşmesi, yeni anlamlar ve değerlerin kazanılması, yeni fırsat alanlarının

* **Corresponding Author/Sorumlu Yazar**, Doktora Öğrencisi/Ph.D. Stud., Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü/
Necmettin Erbakan University Department of Sociology, rcorluu@gmail.com
Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/Article Submission and Acceptance Dates: 20.08.2023-10.10.2023

Citation/Atf: Çorlu, R. (2023). Türkiye’de göç çalışmaları üzerine bir alanyazın taraması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 52, 211-232. <https://doi.org/10.52642/susbed.1346795>

açılması ve yeni sorunların ortaya çıkması demektir. Arkada bırakılan ve yeni yerleşilen topraklar arasında, bilginin, duygunun, kültürün, gelenek ve göreneklerin, tecrübelerin, dilin, kimliklerin, değer ve tutumların aktarımıdır (Alkar & Atasoy, 2020). Özellikle son yüzyılda gerçekleşen göçlerin çoğunun zorunlu göçler olduğu düşünülürse göç, doğulan topraklara hüznü bir vedadır. Bauman’ın da ifade ettiği gibi “*Her yerde tamamen ya da kısmen ‘yersiz yurtsuz’ olmak ve tam olarak hiçbir yerde olmamak*” tır (Bauman, 2017).

Toplumsal değişim hakkında pek çok bilgi veren göç, Türkiye’de de gündemde olan bir konudur. Fakat bu durum sadece içinde yaşadığımız yüzyıla sınırlı değildir. Nitekim Anadolu tarihi göçler tarihidir. Yüzyıllardır Anadolu’da farklı toplumsal ve etnik gruplar bir arada yaşamış, savaşlarla, sürgünlerle, mübadelelerle göç sürekli devam etmiştir. Son yüzyıl içerisinde ise hem dış göçler hem de iç göçler daha yoğun bir şekilde gözlenmiştir. Türkiye’nin bu göç süreçlerine kısaca yer vermek faydalı olacaktır.

Osmanlı Devleti son yüzyılında yaşadığı savaşlarla topraklarının büyük bir kısmını kaybetmiş, Anadolu, Trakya ve Kafkasya’nın sadece bazı bölgeleri kalmıştır. Balkanlar, Kırım ve Kafkasya’da yaşayan milyonlarca Müslüman katledilmiş, çok küçük bir kesim Yunanistan, Bulgaristan gibi yerlerde ayakta kalmaya çalışmış, kalanlar ise göçe zorlanmıştır (McCarthy, 2020). Cumhuriyetin kurulmasından sonra ise karşılıklı antlaşmalar ve mübadelelerle düzenli göç hareketliliği yaşanmıştır. Ulusal sınırlar dışında kalan çoğunluğu Müslüman ve Türk olan nüfusun anavatana getirilmesi için çeşitli adımlar atılmıştır. Bunun için ilk olarak 1923 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında mübadele antlaşması imzalanmış ve 500 bin Müslüman Türk, Yunanistan’dan Türkiye’ye getirilmiş, buna karşılık 1 milyon 200 bin Hıristiyan Rum Anadolu’dan Yunanistan’a göçe zorlanmıştır. Ayrıca 1925 yılında imzalanan Türk-Bulgar İkamet Sözleşmesi ile 218.998 kişi göç etmiştir. 1950’den sonra ise komünist rejimin artan baskısıyla göçler devam etmiştir (TBMM, 2022). 1980’li yıllardan itibaren Türkiye, çoğunluğu Ortadoğu olmak üzere bazı Asya ve Afrika ülkelerinden gelen binlerce sığınmacı ve düzensiz göçmenle karşı karşıya kalmıştır. Ama bu sığınmacıların büyük çoğunluğu Avrupa’ya geçiş yapmadan önce Türkiye’yi transit bir ülke olarak görmüşlerdir (İçduygu & Sirkeci, 1999). 2011 yılına gelindiğinde ise Türkiye’deki göçün niteliği değişmiştir. Tarihinin belki de en etkili göç dalgasını yaşayan Türkiye, geçici koruma adında yeni bir statü oluşturmak zorunda kalmıştır. Suriye’de yaşanan savaş nedeniyle milyonlarca insan ülkesinden ayrılıp başta Türkiye olmak üzere farklı ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi’nin verilerine göre Türkiye’de uluslararası koruma başvuru ve statüsüne sahip 330.000 kişi bulunmaktayken (UNHRC, 2020), Göç İdaresi Başkanlığı’nın son verilerine göre 3.312.209 kişi¹ ile (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023) dünyada en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke Türkiye olmuştur. Zira bugün Türkiye’deki yabancıların yaklaşık % 90’ını geçici koruma statüsündeki Suriyeliler oluşturmaktadır.

Türkiye’nin dış göç hareketliliği sadece dışarıdan gelen göçlerle sınırlı kalmamış aynı zamanda önemli sayıda göç de vermiştir. Cumhuriyetin kurulmasından 1960lı yıllara kadar yoğunluklu olarak gayrimüslimlerin göç ettiğini söylemek mümkündür. Yerel halktan yurtdışına göçler ise çoğunlukla 1960lardan itibaren iş göçü anlaşmalarıyla gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’nın yeniden inşa edilmesinde ciddi bir iş gücü ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte göçmen işçilerin kendi ülkelerindeki maddi açığı kapatmayı sağlayacak döviz elde edecekleri düşünülmüştür. Bu nedenle başta Almanya olmak üzere iş göçü anlaşmaları imzalanmış ve Türkiye’den yüzbinlerce kişi Avrupa ülkelerine göç etmiştir (Abadan-Unat, 2007). Yaşadığımız son yüzyıl içerisinde başta 11 Eylül saldırı olmak üzere çeşitli nedenlerle yabancı düşmanlığı zirveye çıksa da Avrupa’da bulunanların sayısı her geçen gün artış göstermiştir. 1980’lerde Avrupa’da bulunan Türklerin nüfusu 1,7 milyona; 1985’te 2 milyona; 1990’da 2,3 milyona; 1995’te ise 3 milyona ulaşmıştır (İçduygu & Sirkeci, 1999). Dışişleri Bakanlığı’nın son verilerine göre 5,5 milyonu Batı Avrupa’da olmak üzere 6,5 milyon Türk yurt dışına yerleşmiştir (TC. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Türkiye’deki iç göçlere bakıldığında ise Cumhuriyetin kuruluşundan 1950’lere kadar ciddi bir hareketliliğin yaşandığını söylemek mümkün değildir. Bu dönemde memur tayini, eğitim gibi nedenlerle köylerden kentlere ya da kentlerden kentlere çok az sayıda göç hareketliliği yaşanmıştır. İlk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında il ve ilçe merkezindeki nüfus oranı %24,2 iken, belde ve köylerdeki nüfus oranı %75,8’dir. 1950’ye gelindiğinde il ve ilçe merkezindeki nüfus oranı sadece %25’e yükselmiş, belde ve

¹ Göç İdaresi Başkanlığı’nın verilerine göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 2021 yılında en yüksek seviyeye ulaşmış ve 3.737.369 olmuştur (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

köylerdeki nüfus oranı %75’e gerilemiştir. Görüldüğü üzere yaklaşık 23 yılda il ve ilçelerdeki nüfus oranının değişimi %1 bile değildir. 1950’den 1955’e kadar geçen 5 yıllık süreçte ise il ve ilçedeki nüfus oranı %3,8 artarak %28.8 olmuş ve sonraki süreçlerde bu artış büyüyerek devam etmiştir (TÜİK, 2021). Nüfus oranındaki dikkate değer bu artışın en önemli sebebi kentlerdeki doğum oranlarından ziyade kırsal kesimlerden kentlere yönelen göçler olmuştur. Son birkaç yüzyıl içinde kent merkezlerindeki nüfus oranının artış sebepleri söz konusu olduğunda öncelikli olarak sanayileşme faktörü akla gelmektedir. Fakat bu durum, Türkiye için bütünüyle geçerli değildir (Koyuncu, 2011). Türkiye’de köyden kente göçü tetikleyen en önemli faktör İkinci Dünya Savaşı’nın ardından izlenen sosyo-ekonomik politikalarlardır. Nitekim 1955’de %28.8 olan kentteki nüfus oranı 1960’ta %31,9’a çıkmıştır (TÜİK, 2021). Her ne kadar Türkiye’deki iç göç hareketliliğini başlatan temel argüman sanayileşme olmasa da daha sonraki yıllarda göçleri hızlandıran ve artıran bir faktör haline gelmiştir. Bununla birlikte iç göç hareketliliğinde yaşanan bu hızlanma ve artış ile iş gücü emme kapasitesi aynı seviyede gidememiştir. Dolayısıyla bu durum İstanbul gibi büyük kentlerde istihdam, gecekondulaşma, uyum gibi çeşitli sorunlara neden olmuştur (Koyuncu, 2015).

1970’lerin sonlarına kadar Türkiye’de iç göçün yönü çoğunlukla köyden kente doğru olmuştur. 1980’lerden itibaren ise göçün yapısı değişmiş ve kentlerden kentlere yapılan göçler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Genel nüfusun hızla artmasıyla birlikte bu dönemin ortasından itibaren kentteki nüfus oranı, köylerdeki nüfus oranını aşmıştır. 1980 ve sonrasında gerçekleşen iç göçlerin nedenleri arasında liberal piyasa ekonomisine geçişle birlikte özelleştirmenin ve yatırımların artması, kentlerdeki eğitim, sağlık, ulaşım gibi sosyal hizmetlerin giderek nitelik kazanması, tarım ve hayvancılık politikalarındaki olumsuz gelişmeler sayılabilmektedir. Bununla birlikte bu dönemde Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde yaşanan terör olayları ve güvenlik sorunları da zorunlu göçlere neden olmuştur (Adıgüzel, 2019; Özdemir, 2012). Her geçen yıl belirtilen nedenlerle Türkiye’deki iç göç hareketliliği artarak devam etmektedir. 1975-1980 yılları arasında 3,6 milyon kişi (nüfusun %9.3’ü), 1995-2000 yılları arasında 6,7 milyon kişi (nüfusun % 11) yeni yerlere göç etmiştir. 1985’lerden itibaren sanayi, turizm ve terör nedeniyle kentleşme daha da artmış, Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Akdeniz ve Marmara en çok nüfusa sahip bölgeler haline gelmiştir. 1995-2000 yılları arasında yaşanan göçler; çoğunlukla iş bulma, tayin, eğitim ve evlilik gibi nedenlerle gerçekleşmiştir. 2000’den sonra daha çok ücretli işçi ve memur göçleri yaşanmış ve bu kişiler sosyo-ekonomik açıdan öncekilere göre daha yüksek bir düzeye sahip olmuşlardır (Koyuncu, 2015). 2023 yılında ise iç göçlere yeni bir neden eklenmiştir. Son yüzyılın felaketi olarak değerlendirilen 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli 7.8 ve 7.6 büyüklüğündeki iki büyük deprem, bölgedeki 11 ili etkilemiş, binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Evleri yıkılan ya da ağır hasar alan milyonlarca insan ise hayatlarını devam ettirebilmek için farklı şehirlere göç etmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla bu dönem içerisinde deprem kaynaklı yoğun bir iç göç süreci yaşanmaktadır.

2. Türkiye’de Göç Çalışmaları

Toplumsal hayatın şekillenmesinde ve dönüşmesinde en etkin unsurlardan biri olan göçle insanlık tarihinin pek çok döneminde karşılaşılrsa da göç çalışmaları için bunu söylemek mümkün değildir. Dünya genelinde göç alanındaki çalışmalar 1800’lerin sonlarına doğru başlamış olsa da (Abadan-Unat, 2002) İkinci Dünya Savaşı sonrasında yoğunluk kazanmıştır (Adıgüzel, 2019). Türkiye’de ise uzun yıllar göç çalışmaları ihmal edilmiş, diğer disiplin alanlarının içerisinde ele alınmıştır. Ancak 2000’li yıllara gelindiğinde nitelik ve nicelik açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Akademik alandaki göç çalışmalarında Nermin Abadan-Unat (Abadan-Unat, 2002; Abadan-Unat, 2007), Bahattin Akşit (Akşit, 1998), İlhan Tekeli (Tekeli, 2011) gibi isimler öncü olmuşlardır. Uluslararası göçler, insan hareketliliğinin sosyolojik boyutları, kentleşme gibi konulardaki çalışmalar bu alandaki literatürü zenginleştirmiştir (Kaya, 2018). Bu alanda zikredilmesi gereken bir diğer isim ise kuşkusuz Kemal Karpat’tır. Türkiye’nin en önde gelen tarihçilerinden biri olan Karpat, Osmanlı ve Türkiye tarihinde gerçekleşen göçlerle ilgili en temel kaynaklardan biri olmaktadır (Karpat, 2019). Günümüzde ise Yusuf Adıgüzel (Adıgüzel, 2019; Adıgüzel, 2023), M. Murat Erdoğan (Erdoğan, 2018; Erdoğan & Kaya, 2016), Ayhan Kaya (Erdoğan & Kaya, 2016; Kaya, 2016) Ahmet Koyuncu (Koyuncu, 2015; Koyuncu, 2011) gibi isimler önemli çalışmalar yürütmektedir.

Son yıllarda göç konusu daha da güncel hale gelmiş ve bu alandaki çalışmaların sayısı katlanarak artmıştır. Nitekim göç, sadece akademik alanda değil tüm toplum üyelerinin karşılaştığı ve ele aldığı bir konu haline gelmiştir. Kuşkusuz bu duruma neden olan en etkili unsur 2011 yılının Nisan ayında Suriye’den Türkiye’ye gelen göç dalgası ve Türkiye’de bulunan Suriyelilerin artık kalıcı hale gelecekleri düşüncesidir. Yaklaşık on iki yılı bulan bu kitlesel göç süreci; toplumsal, kültürel, ekonomik, demografik ve siyasi boyutta olumlu ve olumsuz pek çok etkiye neden olmuştur. Bundan dolayı göç, sosyolojiden uluslararası ilişkilere, iktisattan siyasal bilimlere, hukuktan eğitime kadar interdisipliner bir alan haline gelmiştir (Adıgüzel, 2019).

Göç alanındaki çalışmalar sosyal bilimcilerin bireysel katkılarıyla sınırlı kalmamış, üniversite bünyelerinde kurumsallaşmaya da neden olmuştur. 2022 itibarıyla 37 üniversitede göç/diaspora araştırma ve uygulama merkezi kurulmuş, 8 üniversitede diğer araştırma ve uygulama merkezlerinin alt çalışma alanı olarak yer almıştır. 15 üniversitede 15 tezli, 7 tezsiz olmak üzere toplam 22 yüksek lisans programı açılmıştır. Doktora düzeyinde program açan tek üniversite ise Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi olmuştur. Bununla birlikte Gaziantep Üniversitesi bünyesinde ilk defa 2018 yılında Göç Enstitüsü kurulmuştur. 2012 yılından itibaren yoğunlaşan göçlerle birlikte hem göç edenlerin hem de ev sahibi toplumun içinde bulunduğu koşulları anlamının gerekliliğinden yola çıkılmış ve mültecilerin yaşam koşullarını tartışmak, gündeme getirmek ve olası çözüm yolları bulmak amacıyla çalışmalarına başlamıştır. Ayrıca Göç Çalışmaları ve Göçmen ve Mülteci Sağlığı alanlarında tezli ve tezsiz yüksek lisans programı açılmıştır (GAÜN Göç Enstitüsü, 2018).

Yurt dışında yaşayan vatandaşların sorunlarını gidermek, sosyal ve kültürel ihtiyaçları karşılamak, birliktelik duygusunu canlı tutmak gibi amaçlarla devlet kanalıyla Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Diyanet İşleri Türk İslam Birliği, Yunus Emre Kültür Merkezleri gibi yeni kurumlar oluşturulmuştur. Yurt içinde ise 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında İçişleri Bakanlığı’na bağlı olarak her ilde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Adıgüzel, 2019; Sirkeci & Yüceşahin, 2014)

3. Metodoloji

Bu çalışmada 2010-2022 yılları arasında Türkiye’de göç alanında yapılmış akademik çalışmaların alanyazın taraması konu edilmiştir. Toplumsal yapıda meydana gelen değişim ve dönüşümleri anlayabilmek için en önemli araçlardan biri, o alanda yapılan akademik çalışmaları analiz etmektir. Nitekim sosyal bilimlerdeki akademik çalışmalar hem var olan durumu hem de değişen durumları gösterebilmektedir. Bu noktada göç, önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’ye kitlesel olarak gelen yaklaşık 3,8 milyon Suriyelinin pek çoğunun kalıcı olacağı öngörüsü, dünya üzerinde yaşanan savaş ve mücadelelerin giderek artması, Ortadoğu’daki karışıklıkların içinden çıkılmaz hale gelmeye başlaması ve Türkiye’nin hem stratejik konumu hem de politik tutumu göç konusunun gündemimizde uzunca bir süre daha taze kalacağını göstermektedir. Bu anlamda Türkiye’de yapılan göç çalışmalarını analiz etmek Türkiye’nin toplumsal yapısını ve geçirdiği değişimleri anlamak, yeni adımların atılmasına temel oluşturmak açısından oldukça önemlidir. Bu kapsamda akademik çalışmalarda ele alınan konuları, odaklanılan kavramları, kullanılan yöntemleri tespit ederek göç çalışmalarının zamanla geçirdikleri değişimleri saptamak, bu çalışmaların eğimlerini ortaya koymak ve bunların sosyolojik analizlerini yapmak amaçlanmıştır. Sadece son 5 yıl içerisinde Türkiye’de göç alanında 226 yüksek lisans ve 37 doktora tezi yazılmıştır. Bunlara bir de makaleler, tebliğler, projeler, raporlar ve yayınlanan kitaplar eklendiğinde ciddi bir literatür karşımıza çıkmaktadır. Bunların her birinin analizini yapmak ise neredeyse imkânsızdır. Bundan dolayı bu çalışmada hem yıl bazında hem kaynak türünde hem de çalışmanın ait olduğu bilim dalında sınırlamaya gidilmiştir.

Bu çalışmada yorumlayıcı yaklaşıma dayanan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, bireyin davranışlarını, sosyal hayatını ve sosyal hayattaki değişimlerini kendi oluşturdukları anlamlar içerisinde (Merriam, 2013) bütüncül olarak ele aldığından zengin ve detaylı bilgiler sunmaktadır. Türkiye’de göç alanında yazılan yüksek lisans ve doktora tezleri bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise amaçlı örnekleme yoluyla belirlenmiş ve 2010-2022 yılları arasında Sosyoloji Ana Bilim dalında göç alanında yazılmış yüksek lisans ve doktora tezlerini kapsamıştır. Çalışmadaki veriler,

Aralık 2022-Şubat 2023 tarihleri arasında YÖK Ulusal Tez Merkezi’nden (YÖK Ulusal Tez Merkezi) doküman incelemesi yöntemiyle elde edilmiştir. Doküman incelemesi genellikle gözlem ve görüşme gibi veri toplama teknikleriyle birlikte kullanılsa da tek başlarına da kullanılabilir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Elde edilen veriler ise içerik analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. İçerik analizinde birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek yorumlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bunun için belirli bir alanda yapılan çalışmalar sistematik bir şekilde incelenip düzenlenmekte ve alandaki genel eğilimler saptanmaktadır (Çalık & Sözbilir, 2014). Bu çalışmada yazılan tezlerin sayısı, yayın yılı, üniversite, yazım dili, göçün yönü (iç göç-dış göç), kaynak ülke, hedef ülke, nedenlerine göre göçler (gönüllü göç-zorunlu göç), anahtar kelimeler, yöntem, araştırma modeli, veri toplama araçları, örneklem ve analiz yöntemleri olmak üzere toplam 14 kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler altında toplanan veriler, Microsoft Excel programı kullanılarak tablolara dönüştürülerek yorumlanmıştır.

2010-2022 yılları arasında Sosyoloji Ana Bilim Dalı’nda göç konulu toplam 420 yüksek lisans ve doktora tezi analiz edilmiştir. Analiz edilen bazı tezlerin diğer ülkelerde gerçekleşen göçler olduğu saptanmış bundan dolayı 21 tez kapsam dışına bırakılmıştır. Dolayısıyla bu çalışma, sacayaklarından en az birinin Türkiye olduğu 399 tez çalışması üzerinden yapılmıştır.

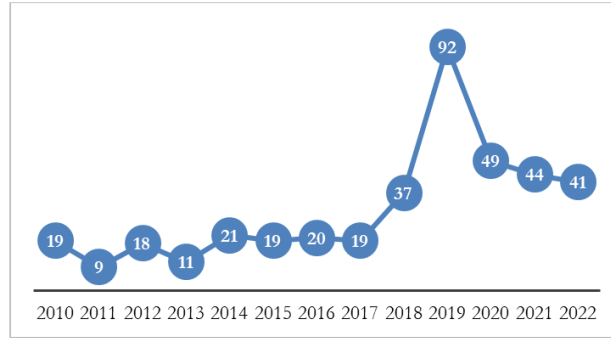
4. Bulgular

Bu çalışmada 399 yüksek lisans ve doktora tezi için; sayı, yayın yılı, üniversite, yazım dili, göçün yönü (iç göç-dış göç), kaynak ülke, hedef ülke, nedenlerine göre göçler (gönüllü göç-zorunlu göç), anahtar kelimeler, yöntem, araştırma modeli, veri toplama araçları, örneklem ve analiz yöntemleri olmak üzere 14 kategori belirlenmiştir.

4.1. Çalışmaların Geneline Dair

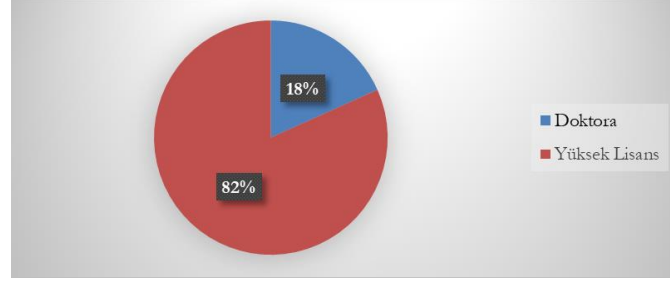
Bu başlık altında ele alınacak kategoriler şunlardır: tezlerin sayısı, yayın yılı, üniversite, yazım dili, göçün yönü (iç göç-dış göç), kaynak ülke, hedef ülke, nedenlerine göre göçler (gönüllü göç-zorunlu göç), anahtar kelimeler.

Tablo 1. Yıllara Göre Yazılan Tez Sayısı

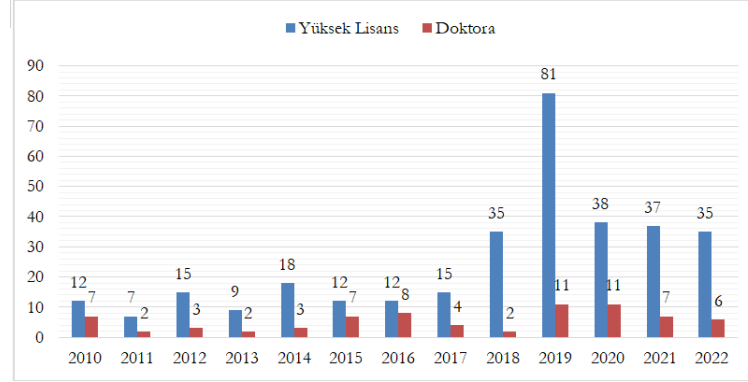
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2010-2022 yılları arasında göç konusunda yazılan tezler incelendiğinde 2010-2017 yılları arasında dengeli bir dağılımın olduğunu söylemek mümkündür. Fakat 2018 yılına gelindiğinde özellikle Suriye göçünün etkisiyle göç alanındaki çalışmalar artışa geçmiştir. Bu dönemde geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin sayısının 3,6 milyona ulaşması ve toplumsal alandaki tartışmaların çoğalması araştırmacıları göç alanında çalışmaya sevk etmiştir. Beklenildiği gibi bu artış 2019 yılında katlanarak devam etmiş ve 92 çalışmayla zirveye ulaşmıştır. Fakat burada dikkat çeken nokta 2019 yılından sonra göç çalışmalarındaki ani azalmadır. Buna neden olan en büyük etkenlerden birinin Covid-19 salgınıyla kapanma döneminin başlaması olduğu söylenebilir. Nitekim Tablo 16’de görüldüğü gibi bu alanda yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun saha araştırması olduğu göz önüne alınırsa durum daha iyi anlaşılmaktadır.

Tablo 2. 2010-2022 Yılları Arasında Yazılan Tezlerin Türü

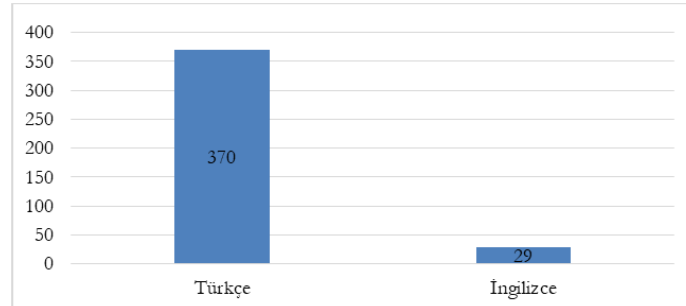
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Göç konusunda yazılmış tezlerin %82'si yüksek lisans, %18'i ise doktora tezi olmuştur. YÖK'ün verilerine göre 2022 yılında yüksek lisans öğrencilerinin sayısı 358.271, doktora öğrencilerinin sayısı ise 109.540'tır (YÖK, 2022). Görüldüğü üzere yüksek lisans öğrencilerinin sayısı ile doktora öğrencilerinin sayısı arasında ciddi fark doğal olarak tez sayılarına da yansımıştır. Bu noktada yıllara göre yazılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin oranına bakacak olursak karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Tablo 3. Yıllara Göre Yazılan Tezlerin Sayısı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıda da ifade edildiği gibi son yıllarda göç çalışmalarında ciddi bir artış yaşansa da Covid-19 salgını nedeniyle bir düşüş gözlenmektedir. Fakat bu azalmaya rağmen son dört yılda yapılan çalışmaların toplam sayısı, tüm çalışmaların yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bu oran göç çalışmalarına olan yönelimi açık bir şekilde göstermektedir.

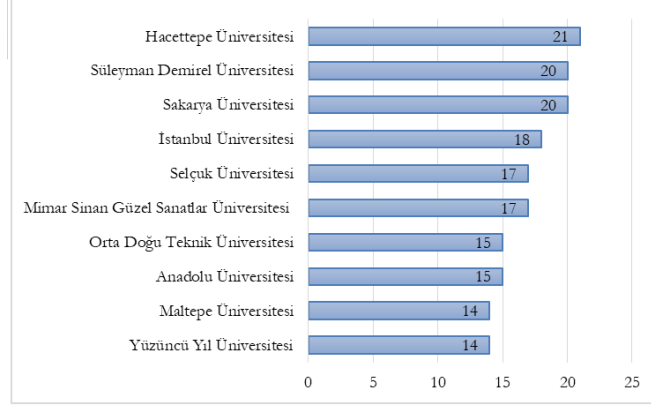
Tablo 4. 2010-2022 Yılları Arasında Yazılan Tezlerin Dillere Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2010-2022 yılları arasında yazılan tezlerin 370'i Türkçe iken, sadece 29'u İngilizce yazılmıştır. İngilizce tezlerin 14'ü Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde, 4'ü Boğaziçi Üniversitesi'nde, 4'ü İstanbul Şehir Üniversitesi'nde yazılmıştır. Bu üniversitelerin ortak özelliği yüksek lisans ve doktora programlarını

İngilizce yürütmeleridir. Diğer tezler ise birer tane olmak üzere Hacettepe Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İbn Haldun Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi ve Fatih Üniversitesi’nde yazılmıştır.

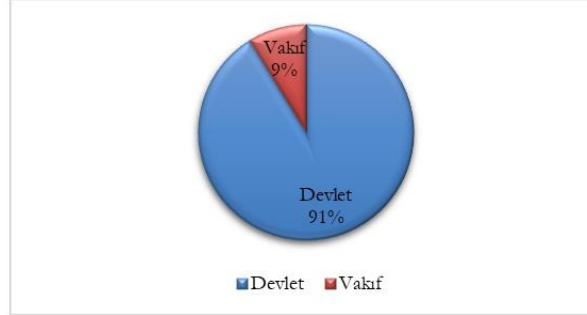
Tablo 5. 2010-2022 Yılları Arasında Göç Alanında En Çok Çalışma Yapılan İlk 10 Üniversite

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

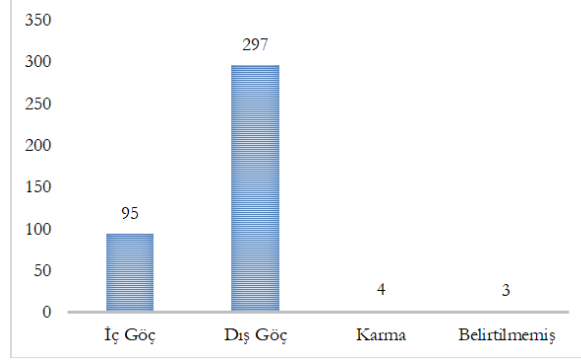
Tablodan da görülebileceği gibi göç alanında en çok çalışma yapılan üniversite Hacettepe Üniversite olmuştur. Hacettepe Üniversitesi göç çalışmalarında önemli bir kurum olmaktadır. Üniversite bünyesinde 1968 yılından kurulan ve faaliyet göstermeye devam eden Nüfus Etütleri Enstitüsü, göç alanında sınırlı da olsa çalışmalar yürüten en eski merkezlerden biri olmaktadır (Sirkeci & Yüceşahin, 2014). Bununla birlikte 2011 yılında kurulan Siyaset ve Göç Araştırmaları Merkezi (HÜGO) ise günümüzde en aktif çalışan araştırma merkezleri arasında gelmektedir. Listede görülen üniversitelerin çoğunluğu köklü üniversiteler olup önemli sayılarda yüksek lisans ve doktora öğrencisine sahiptir. Bu durum yapılan göç çalışmalarına da yansımıştır.

Tablo 6. Göç Alanında Çalışma Yapılan Üniversitelerin Kurum Özelliği

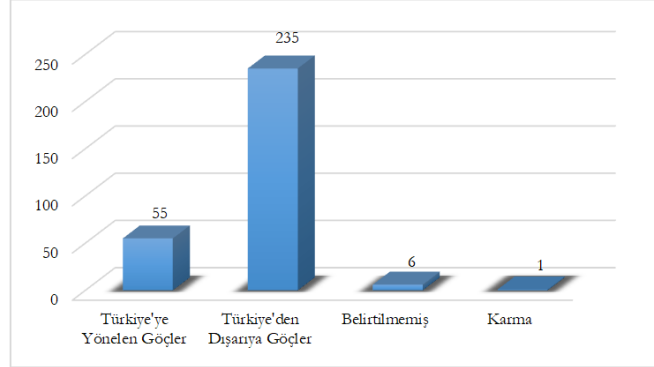
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Göç alanında yapılan çalışmaların %91’i devlet üniversitesinde, %9’u vakıf üniversitesinde yapılmıştır. Vakıf üniversiteleri arasında en çok çalışma yapılan üniversite ise Maltepe Üniversitesi olmuş ve en çok çalışma yapılan ilk 10 üniversite arasında da yer almıştır (Tablo 5).

Tablo 7. 2010-2022 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalara Konu Olan Göçlerin Yönü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

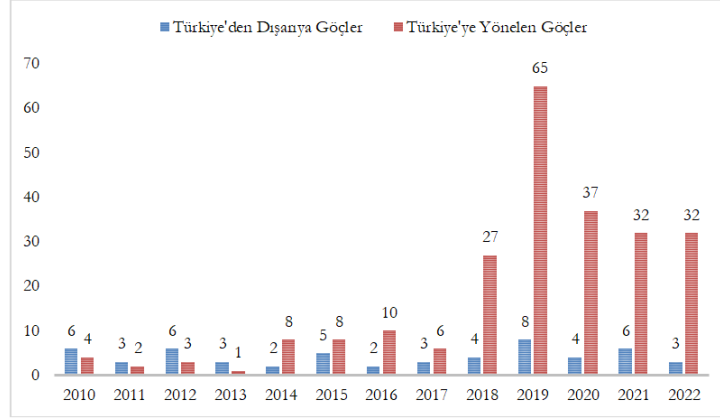
2010-2022 yılları arasında yazılmış olan toplam 399 çalışmanın 95'inde iç göç, 297'sinde dış göç, 4'ünde ise hem iç göç hem de dış göç bir arada çalışılmıştır. İç göçün konu olduğu çalışmalarda çoğunlukla kırdan kente göç, kentleşme, 1980'li yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşanan terör ve güvenlik sorunları nedeniyle yapılan göçler ele alınmıştır. Dış göçün konu olduğu çalışmalarda ise ilk yıllarda çoğunlukla Türkiye'den dışarıya yönelen iş göçü konuları, 2014 yılından sonra ise bu çalışmaların yanı sıra çoğunlukla Suriye, Afganistan, İran, Irak gibi Ortadoğu ülkelerinden gelen zorunlu ve kitlesel göçler konu olmuştur. Bununla birlikte sadece 3 tezde göçün yönü belirtilmemiştir. Bu çalışmalar teorik çalışmalar olup göç olgusu genel bir kapsamda ele alınmıştır.

Tablo 8. 2010-2022 Yılları Arasında Göç Çalışmalarına Konu Olan Dış Göçlerin Yönü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

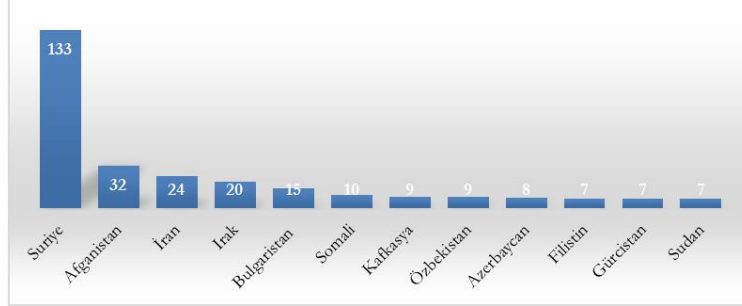
Türkiye'de yapılan göç araştırmalarında çoğunlukla dış göç konu edilmiştir. Dış göçler, genellikle Türkiye'den dışarıya yönelen göçler ve Türkiye'ye yönelen göçler olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır. Tablo 8'da görüldüğü gibi toplam 297 dış göç çalışmasının 55'i Türkiye'den dışarıya yönelen göçler olmuştur. Bu göçler çoğunlukla iş göçü nedeniyle yapılan göçler olmaktadır. 235 çalışma ise Türkiye'ye yönelen göçler olmuştur. Bu göç çalışmaları kapsamında özellikle Suriye, Afganistan, İran, Irak gibi Ortadoğu ülkelerinden yapılan göçler, uluslararası öğrenciler konu olmuştur. Bununla birlikte Osmanlı bakiyesi topraklardan gelen göçler, mübadeleyle gerçekleşen göçler, Türk soyundan gelen göçler bu kapsamda değerlendirilmiştir. Sadece 1 çalışmada hem Türkiye'ye yönelen göç hem de Türkiye'den dışarıya göç birlikte ele alınmıştır. 6 dış göç çalışmasında ise yönelimin ne olduğu belirtilmemiştir. Bu çalışmalar ağırlıklı olarak teori çalışmalarıdır ve göç olgusunu genel bir yaklaşımla ele almışlardır.

Tablo 9. Yıllara Göre Dış Göçlerin Yönü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 9’a baktığımızda 2010-2013 yılları arasında yapılan çalışmalarda az farkla da olsa Türkiye’den dışarıya göçlerin daha çok konu olduğu görülmektedir. Zira bu yıllarda hem göç çalışmalarının çok sınırlı olması hem de Suriye göçü başlamış olmasına rağmen çalışmalara henüz konu olmaması söz konusudur (Tablo 11). Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün verilerine göre 2013 yılında geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin sayısı 224.655’tir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023). Bununla birlikte en azından yüksek lisans programlarının ortalama 2 yıl sürdüğü göz önüne alınırsa 2011 yılının Nisan ayında başlayan Suriye göçünün 2013 yılından sonra tezlere yansması beklenecektir. Bu durum Tablo 11’de açık bir şekilde görülmekte olup bu konudaki ilk çalışma 2014 yılında yapılmıştır. Bu süreçte göç çalışmalarına özellikle iş göçleri nedeniyle Türkiye’den dışarıya yapılan göçler konu olmuştur. 2014 yılından sonra ise çalışmalarda Türkiye’ye yönelen göçler ağırlık kazanmaya başlamış Suriye göçü ile birlikte Afganistan, Irak, Pakistan gibi ülkelerden yönelen göçlerle çalışma sayısı daha da artmıştır. Bu noktada yıllara göre kaynak ülke ve hedef ülkenin dağılımı önemli ipuçları vermektedir.

Tablo 10. Türkiye’ye Yönelen Dış Göç Çalışmalarında Kaynak Ülke Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

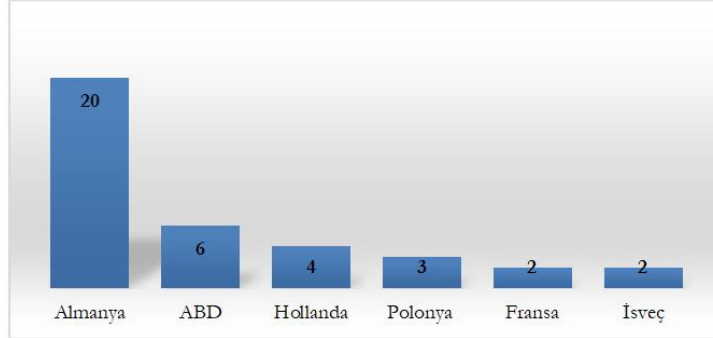
Tablo 10’dan görüleceği gibi Türkiye’ye yönelen dış göç çalışmalarında kaynak ülkelerin ilk sırasında Suriye gelmektedir. 2011 yılından bu yana Suriye’deki savaş nedeniyle Türkiye’ye yönelen zorunlu ve kitlesel göçler yaşanmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün verilerine göre 2022 yılında geçici koruma altında bulunan Suriyeli sayısı 3.535.898’dir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023). Yine Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün verilerine göre 2022 yılında en çok yakalanan düzensiz göçmenler Afganlar olup sayıları 115.775’e ulaşmıştır. Bununla birlikte 5.849 İranlı düzensiz göçmen, 6.628 Iraklı düzensiz göçmen yakalanmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023). Türkiye tarihinde Bulgaristan’dan yönelen göçler ise çeşitli dönemlerde yoğunlaşarak süreklilik arz etmiştir. 1925’te Türk-Bulgar ikamet sözleşmesiyle, 1950li yıllarda komünist rejimin baskısıyla, 1968’de Türkiye-Bulgaristan Yakın Akaraba Göçü anlaşmasıyla ve son olarak 1989’da Bulgar hükümetinin baskı ve zorlamasıyla zorunlu göçler yaşanmıştır (TBMM, 2022). Tablo 11’de yıllara göre kaynak ülkelerin dağılımı görülmektedir.

Tablo 11. Türkiye’ye Yönelen Dış Göç Çalışmalarında Yıllara Göre Kaynak Ülke

Kaynak Ülke	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Toplam
Suriye					2	3	4	4	19	41	19	21	21	134
Afganistan		1			1	1	1	1	4	9	5	1	8	32
İran		1			1	1	1	1	1	3	5	2	8	24
Irak		1				1		1	4	4	4		5	20
Bulgaristan	1		2		1	1	1		1	2	2	1	3	15

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Suriye göçü 2011 yılında başlasa da Suriyeliler ile ilgili ilk çalışma 2014 yılında yapılmıştır. Sonraki dönemlerde artarak devam etmiş 2019 yılında 41 çalışmayla en çok çalışılan yıl olmuştur. Salgın nedeniyle sonraki yıllarda genel bir düşüş gözlenmiştir. Afganistan, İran, Irak diğer Ortadoğu ülkelerinden yönelen göçler çoğunlukla 2018 yılından sonra çalışılmaya başlanmıştır. Nitekim bu yıllardan itibaren göç edenlerin sayısı ciddi bir oranda artmaya başlamış 2019 yılında zirveye ulaşmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023). Dolayısıyla bu durum göç çalışmalarına da yansımıştır. Cumhuriyet’in kurulmasıyla başlayan ve sürekliliğini koruyan Bulgaristan göçlerinde ise genel olarak dengeli bir dağılımın olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 12. Türkiye’den Dışarıya Yönelen Dış Göç Çalışmalarında Hedef Ülke Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

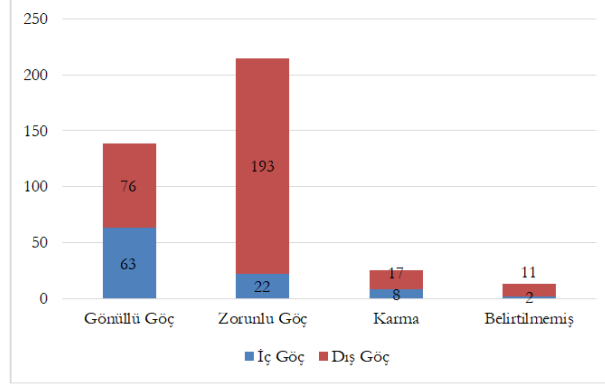
1960’larda iş göçü anlaşmalarıyla Türkiye’den dışarıya yoğun göçler yaşanmaya başlamıştır. Bu kapsamda ilk anlaşma yapılan ülke Almanya olmuştur. Daha sonraki dönemlerde Hollanda, Fransa gibi ülkelerde de anlaşmalar yapılmış ve buralara da göçler başlamıştır. Türklerin iş göçü nedeniyle yoğun olarak tercih ettikleri ilk Avrupa ülkesi Almanya olmaktadır. Tablodan da görülebileceği gibi bu durum yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir. Almanya’dan sonra ise en çok tercih edilen ülke ABD olmuştur. Bu ülkeleri Hollanda, Polonya, Fransa ve İsveç takip etmiştir.

Tablo 13. Türkiye’den Dışarıya Yönelen Dış Göç Çalışmalarında Yıllara Göre Hedef Ülke

Hedef Ülke	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Toplam
Almanya	4			1	1	3		2	1	3	2	2	1	20
ABD			1	1			1	1			1	1		6
Hollanda			1			1			1				1	4

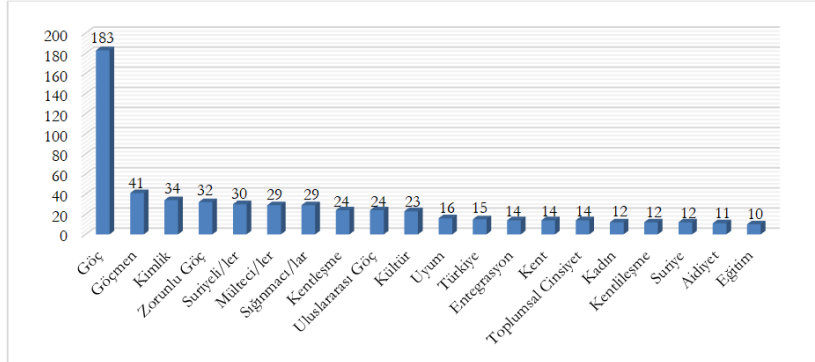
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloya baktığımızda Türkiye’den dışarıya yönelen göç çalışmalarında belli bir dönemde yığılmanın olmadığını söylemek mümkündür. 1960lı yıllarda başlayan ve bugüne kadar devam eden göçler çalışmalarda dengeli bir duruma neden olmuştur.

Tablo 14. Çalışmalara Konu Olan Göçlerin Oluşum Nedenlerine Göre Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında ele alınan tezlerde 139 gönüllü göç, 215 zorunlu göç, 25 hem iç hem dış göç birlikte çalışılmıştır. Gönüllü göçlerin 76’sı dış göç kapsamında olup çoğunlukla iş göçlerinden oluşmuş, 63’ü ise iç göç kapsamında olup çoğunlukla kırdan kente göç, iş veya yaşam koşulları gibi nedenlerle yapılan göçler olmuştur. Zorunlu göçlerin 193’ü dış göç çalışması olup özellikle Ortadoğu bölgesinden yönelen göçlerden oluşmuş, 22’si ise iç göç çalışması olup Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinden diğer illere çoğunlukla Kürt vatandaşların göçlerinden oluşmuştur.

Tablo 15. 2010-2022 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalarda Anahtar Kelime Dağılımı

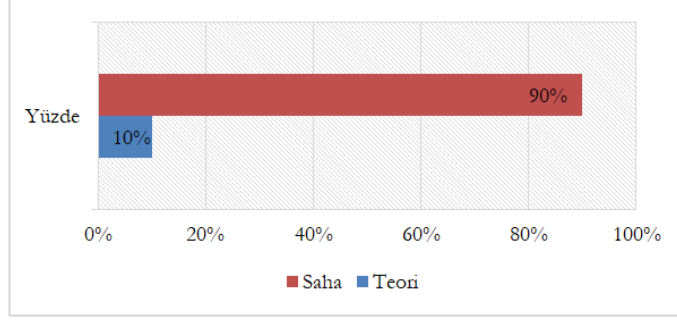
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yapılan çalışmalarda anahtar kelimelere baktığımızda beklendiği gibi “göç” ve “göçmen” kavramı en çok kullanılan kavramlar olmuştur. Göç çalışmalarında hem göç edenin hem de göç alan bölgede yaşayan yerel halkın kimliklerinin korunması ve değişime uğraması önemli bir konu olmaktadır. Dolayısıyla “kimlik” anahtar kelimeler içerisinde en fazla yer alan kavramlardan bir diğeridir. Bununla birlikte Ortadoğu’dan yönelen göçlerin yoğunluğu; “zorunlu göç”, “Suriyeli/ler”, “mülteci/ler”, “sığınmacı/lar”, “uluslararası göç” gibi kavramların sayısını artırmıştır. İç göç kapsamında ise “kentleşme”, “kentleşme” kavramları ön plana çıkmıştır. Hem iç göç hem de dış göç kapsamında yerlerini değiştiren bireylerin yeni yerlerdeki “uyum” ve “entegrasyon”u da önemli anahtar kelimelerdendir. Son yıllarda feminist çalışmalarda yaşanan artışlarla “kadın” kavramı sıkça kullanılan bir kavram haline gelmiştir.

4.2. Yönteme Dair²

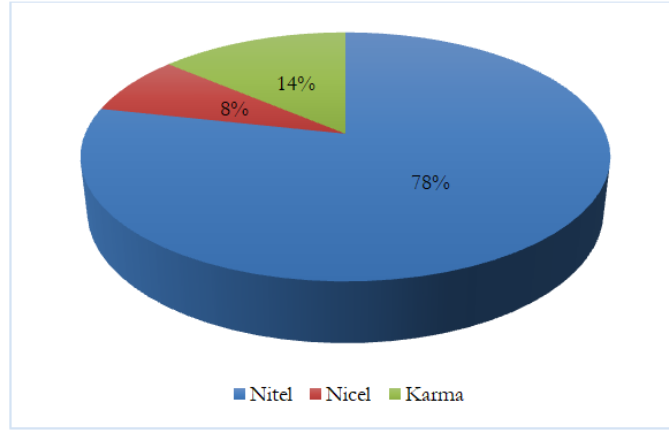
Bu başlık altında ele alınacak kategoriler şunlardır: yöntem, araştırma modeli, veri toplama araçları, örneklem ve analiz yöntemleri.

² Yöntem alanındaki kavramsal farklılaşma yapılan analizlerde de tespit edilmiştir. Yönteme dair pek çok kavramın eş anlamlısı söz konusu olup, bunlar tek bir kavramda birleştirilmiştir (Mülakat-görüşme, katılımcı gözlem-katılımlı gözlem, rastgele örneklem-tesadüfi örneklem gibi).

Tablo 16. 2010-2022 Yılları Arasında Yapılan Çalışmaların Türü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

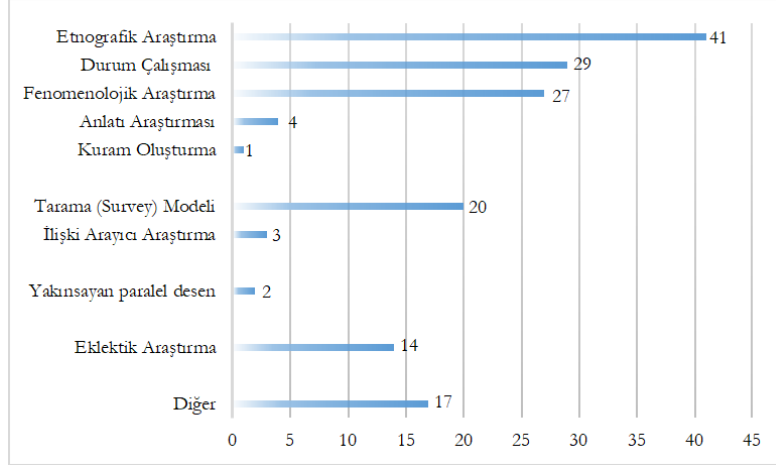
2010-2022 yılları arasında yapılan 399 çalışmanın 360'ı saha; 39'u teorik çalışmadır. Dolayısıyla toplam çalışmanın %90'unu saha çalışması; sadece %10'unu teorik çalışma oluşturmaktadır.

Tablo 17. 2010-2022 Yılları Arasında Yazılan Tezlerin Yöntemi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

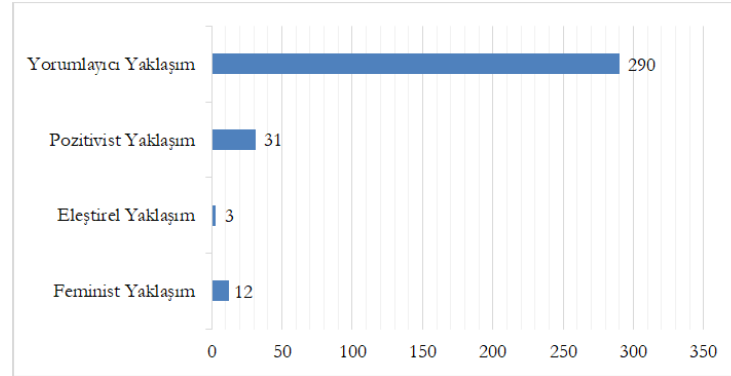
2010-2022 yılları arasında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin 313'ü nitel yöntemle, 31'i nicel yöntemle, 55'i ise karma yöntemle çalışılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, bireyin davranışlarını, sosyal hayatı ve sosyal hayattaki değişimleri kendi oluşturdukları anlamlar içerisinde (Merriam, 2013) bütüncül olarak ele almasından dolayı zengin ve detaylı bilgiler sunmaktadır. Bundan dolayı sosyal bilimlerde en çok kullanılan yöntem nitel yöntem olmaktadır. Nicel yöntem ise değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri ortaya çıkarıp genelleme ve tahmin yapmayı amaçlamaktadır. Sosyal bilimlerde 20. yüzyıl başlarında bilim anlayışı pozitivist yaklaşıma dayandığından nicel yöntem kullanılmaktayken, yorumlayıcı yaklaşımla birlikte nitel yöntem eğilim artmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Nitelik analiz edilen çalışmaların %78'si nitel yöntemle yapılmışken, sadece %8'i nicel yöntemle yapılmıştır. Son yıllarda ise pek çok araştırmacı nitel ve nicel yöntemi bir arada kullanarak yaptıkları araştırmaları güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Ele alınan çalışmaların %14'ü karma yöntemle yapılmış ve bu oran nicel yöntemle yapılan çalışmaların oranının yaklaşık iki katıdır. Dolayısıyla sosyal bilimlerde nicel yöntemin daha az tercih edildiği görüşü bu çalışmada da doğrulanmıştır.

Sosyal bilimlerde yapılan araştırmaları araştırma desenleri, araştırma yaklaşımları, amaçlarına göre araştırma vb. çeşitli kategorilere ayırmak mümkündür. Bu noktada yöntem biliminde ortak bir yaklaşım söz konusu değildir. Bu çalışmada analiz edilen tezlerin bazılarında araştırma deseni, bazılarında amaçlarına göre araştırmalar bazılarında ise araştırma yaklaşımı verilmiştir. Bundan dolayı yaptığımız bu çalışmada yukarıda verilen temalara göre bir analiz yapılmıştır.

Tablo 18. 2010-2022 Yılları Arasında Yapılan Çalışmaların Deseni

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Creswell'e göre nitel çalışmalarda 5 araştırma deseni bulunmaktadır. Bunlar; anlatı araştırması, fenomenolojik araştırma, kuram oluşturma, etnografik araştırma ve durum çalışmasıdır (Creswell, 2013). Nicel araştırma desenleri ise tarama (survey) araştırması, korelasyon araştırması, nedensel karşılaştırma ve deneysel araştırmadır. Tablo 18'e bakıldığında nitel çalışmalarda en çok kullanılan desen etnografik desen olmuştur. Etnografik desenle birlikte durum çalışması ve fenomenolojik araştırma yoğun olarak tercih edilen desenlerden olmuştur. Nicel araştırma desenlerinden en fazla tercih edilen desen ise tarama modeli olmuştur. Analiz edilen 31 nicel araştırmanın 20'si tarama modeli ile yapılmıştır. Tablodan görüldüğü gibi 2 çalışmada yakınsayan paralel desen kullanılmıştır. Yakınsayan paralel desen, karma yöntemle ele alınmış araştırmalarda kullanılan bir desendir. Bu desende nitel ve nicel veriler bir arada toplanırken, analizleri ayrı ayrı yapılmaktadır. Elde edilen bulgular karşılaştırılarak bulguların birbirlerini doğrulayıp doğrulamadığı belirlenmektedir (Creswell, 2014). Birden fazla araştırma deseninin kullanıldığı araştırmalara ise eklektik araştırma denilmektedir. Analiz edilen çalışmaların 14'ünde farklı desenler bir arada kullanılmıştır.

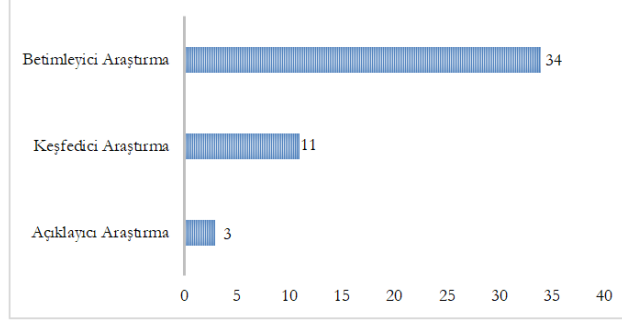
Tablo 19. 2010-2022 Yılları Arasında Yapılan Çalışmaların Yaklaşımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sosyal bilimlerde üç büyük temel yaklaşım söz konusudur. Bunlar pozitivist sosyal bilim yaklaşımı, yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımı ve eleştirel sosyal bilim yaklaşımıdır. Neuman'a göre bu üç temel yaklaşıma 1980lerden sonra iki yaklaşım daha eklenmiştir. Bunlar: feminist sosyal bilim yaklaşımı ve postmodern sosyal bilim yaklaşımıdır (Neuman, 2022). Örneklem kapsamına alınan tezler analiz edildiğinde 290 çalışmada yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımı, 31 çalışmada pozitivist sosyal bilim yaklaşımı, 3 çalışmada eleştirel sosyal bilim yaklaşımı tercih edilmiştir. Daha önce de ifade ettiğimiz 20. yüzyılla birlikte yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımı daha çok kullanılmaktadır. Bununla birlikte özellikle feminist

yaklaşım çalışmaları son dönemlerde artmaya başlamıştır. Nitekim analiz edilen çalışmaların 12'sinde bu yaklaşım temele alınmıştır.

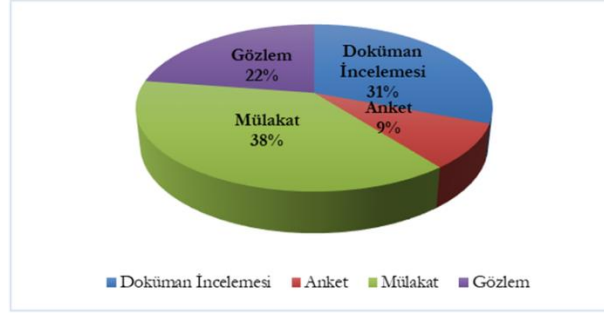
Tablo 20. 2010-2022 Yılları Arasında Amaçlarına Göre Çalışmalar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sosyal bilimlerde yapılan çalışmalar amaçlarına göre betimleyici araştırmalar, keşfedici araştırmalar ve açıklayıcı araştırmalar olarak sınıflandırılmaktadır. 2010-2022 yılları arasında yazılan tezlerin 34'ü betimleyici, 11'i keşfedici, 3'ü açıklayıcı araştırma olarak yapılmıştır. Diğer çalışmalarda ise araştırmanın hangi amaca göre yapıldığı belirtilmemiştir.

Tablo 21. 2010-2022 Yılları Arasında Yazılan Tezlerde Kullanılan Veri Toplama Tekniklerinin Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda en çok tercih edilen veri toplama teknikleri doküman incelemesi, mülakat, anket ve gözlem olmaktadır. 2010-2022 yılları arasında yapılan çalışmalar analiz edildiğinde buna paralel bir şekilde en çok kullanılan veri toplama tekniklerinin bunlar olduğu belirlenmiştir. Tablo 21'e bakıldığında en çok tercih edilen veri toplama tekniğinin mülakat olduğu görülmektedir. Zira analiz edilen yüksek lisans ve doktora tezlerinin %76'sının nitel yöntemin %15'inin karma yöntemin kullanıldığı hatırlanırsa en çok kullanılan tekniğin mülakat olması doğal bir sonuçtur. Doküman incelemesi ise %31'lik oranla ikinci sırada gelmektedir. Aslında hemen hemen bütün çalışmaların temelinde dokümanların kullanımı söz konusudur. Özellikle kuramsal çerçeve ortaya konulurken hem nicel hem de nitel çalışmalarda dokümanlara sıklıkla başvurulmaktadır. Fakat yüksek lisans ve doktora tezleri analiz edilirken pek çok çalışmada doküman incelemesi bir veri toplama tekniği olarak verilmemiştir. Doküman incelemesi gibi her iki yöntemde de sıklıkla başvurulana bir diğer veri toplama kaynağı gözlem olmaktadır. Araştırmaların %22'sinde gözlem tekniğine başvurulmuştur. Nicel çalışmalarda ise en temel veri toplama tekniği anket olup %9'luk bir orana sahiptir. Bir çalışmada birden fazla veri toplama tekniğinin kullanılmasına çeşitleme denilmektedir. Analiz edilen çalışmaların 334'ünde çeşitleme yapılmıştır. Teorik 5 çalışmada ise veri toplama tekniğinden söz edilmemiştir.

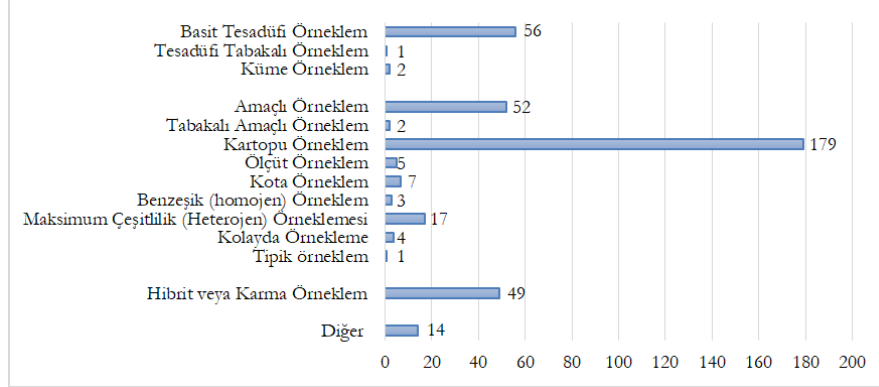
Veri toplama teknikleri çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Tablo 22'de çalışmalarda kullanılmış olan veri toplama tekniklerinin çeşitleri ve frekansları verilmiştir.

Tablo 22. Çalışmalarda Kullanılan Veri Toplama Tekniklerinin Sınıflandırılmış Dağılımı

Mülakat	Anket	
Mülakat	114	Anket 83
Yapılandırılmamış Mülakat	4	Yapılandırılmış Anket 2
Yapılandırılmış Mülakat	13	Yarı Yapılandırılmış Anket 1
Yarı Yapılandırılmış Mülakat	199	Değerlendirme Ölçeği 2
Odak Grup Görüşmesi	37	
Enformel Görüşme	7	Gözlem
Sözlü Tanım Görüşmesi	6	Gözlem 124
Yaşam Öyküsü	4	Katımlı Gözlem 86
		Katılsız Gözlem 9
Doküman İncelemesi	312	Diğer 10

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Mülakat katılımcıların görüşleri, düşünceleri, inançları ve deneyimleri hakkında derinlemesine bilgi elde etmek için en sık başvurulan veri toplama tekniklerinden biri olmaktadır. Mülakatlar temelde yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Örneklem kapsamındaki 114 çalışmada hangi soru formunun kullanıldığı verilmemiş ve sadece mülakat olarak ifade edilmiştir. Soru formunun çeşidinin belirtildiği çalışmalarda ise en çok yarı yapılandırılmış soru formu tercih edilmiştir. Bununla birlikte odak grup görüşmeleri de en çok başvurulan diğer tekniklerden biri olmuştur. Anket çalışmalarına bakıldığında toplamda 88 anket tekniği kullanılmış, bunlardan 83’ü anket, 2’si yapılandırılmış anket, 1’i yapılandırılmamış anket ve 2’si değerlendirme ölçeği olarak ifade edilmiştir. Gözlem tekniği ise hem nicel hem nitel araştırmalarda en çok kullanılan diğer bir tekniktir. Temelde katımlı ve katılsız olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Fakat analiz edilen çalışmaların 124’ünde gözlemin türü belirtilmemiş, buna karşın 86 çalışmada katımlı gözlem, 9 çalışmada katılsız gözlem kullanılmıştır. Bunların yanı sıra çalışmalarda dolaylı gözlem, dolaysız gözlem, içeriden gözlem, yapılandırılmış gözlem, yarı yapılandırılmış gözlem gibi çeşitli gözlem türleri kullanılmıştır. Bunların sayısının çok az olmasından dolayı tabloda ‘Diğer’ olarak gösterilmiştir.

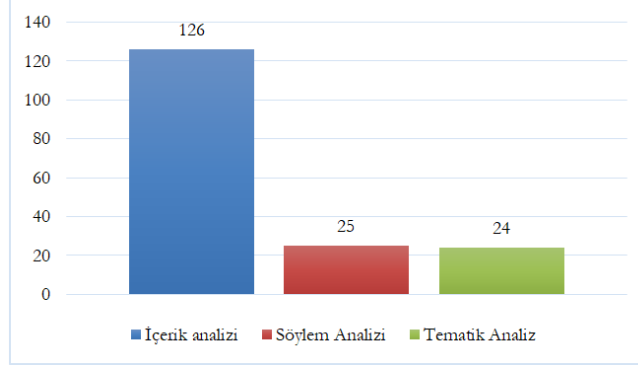
Tablo 23. 2010-2022 Yılları Arasında Yazılan Tezlerde Kullanılan Örneklem Çeşidi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sosyal bilim araştırmalarının pek çoğunda tüm evreni araştırmaya dâhil etmek mümkün değildir. Bu nedenle araştırmacılar çeşitli yöntemleri kullanarak evreni daraltmak durumdadır. Nitel çalışmalarda genellikle olasılığa dayanmayan amaçlı örneklem, kartopu veya zincirleme örneklem, maksimum çeşitlilik örnekleme, benzeşik örneklem, kota örneklem, ölçüt örneklem, tipik örneklem, kolayda örnekleme gibi örnekleme çeşitleri kullanılmaktadır. Nicel çalışmalarda ise olasılık temelli örneklem olmak üzere basit tesadüfi örneklem, sistematik örneklem, tabakalı örneklem ve küme örneklem kullanılmaktadır. 2010-2022 yılları arasında yazılan yüksek lisans ve doktora tezleri kapsamında nitel araştırmaların 179’unda kartopu örneklem en çok başvurulan örneklem olmuştur. Nicel araştırmalarda ise en çok başvurulan örneklem

çeşidi basit tesadüfi örneklemdir. Araştırmacılar yöntem ve veri toplama tekniklerinde çeşitlemeye gidebildikleri gibi örnekleme için de birden fazla tekniği başvurabilmektedirler. Analiz edilen çalışmaların 49’unda araştırmacılar birden fazla örnekleme tekniği kullanarak çeşitleme yapmışlardır. 112 çalışmada ise örnekleme tekniği belirtilmemiştir.

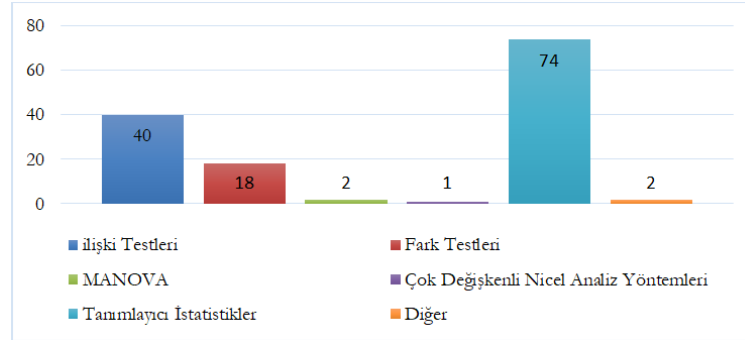
Tablo 24. 2010-2022 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalarda Nitel Veri Analiz Teknikleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2010-2022 yılları arasında yapılan nitel çalışmaların 126’sında içerik analiz tekniği kullanılmış ve en çok kullanılan analiz tekniği olmuştur. Bununla birlikte 25 çalışmada söylem analizi, 24 çalışmada da tematik analiz tekniği kullanılmıştır. Bazı çalışmalarda ise kullanılan veri analiz tekniği yerine kullanılan program ismi verilmiştir. Analiz edilen nitel çalışmaların 19’unda MAXQDA, 7’sinde NVIVO programı kullanılmıştır. Dikkat edilirse 274 nitel çalışmanın sadece 175’inde kullanılan veri analiz tekniği ifade edilmiştir. Pek çok araştırmacı çalışmalarının “Metodoloji/Yöntem” bölümünde analiz tekniğini belirtmek yerine analiz sürecine yer vermişlerdir. Dolayısıyla bu durum tablodaki gibi bir sonuca ulaşmamıza neden olmuştur.

Tablo 25. 2010-2022 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalarda Nicel Veri Analiz Teknikleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2010-2022 yılları arasında yapılan nicel araştırmalar analiz edildiğinde en çok frekans tablosu, çapraz tablo, yüzdeler dağılımları gibi tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Bununla birlikte 40 çalışmada Ki-Kare, korelasyon analizi, regresyon analizi gibi ilişki testlerine; 18 çalışmada T-testi, tek yönlü varyans analizi gibi fark testlerine başvurulmuştur. Nitel çalışmalarda olduğu gibi 71 çalışmada SPSS programının kullanıldığı belirtilmiştir. Örnekleme kapsamında yer alan çalışmaların sadece 31’i nicel çalışmayken, veri analizinde çok fazla tekniğin kullanıldığı görülmektedir. Burada unutulmaması gereken her bir çalışmada farklı analiz tekniklerinin bir arada kullanılabileceğidir. Buna ilaveten karma çalışmalarda nitel ve nicel veri teknikleri bir arada kullanılmaktadır. Dolayısıyla karşımıza böyle bir tablonun çıkması doğaldır.

5. Karşılaşılan Sorunlar

Örneklem kapsamında ele alınan çalışmalar analiz edilirken hem kavramsal hem yöntemsel çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunların çoğunun yüksek lisans tezlerinde yer aldığını söylemek mümkündür. Çalışmalar analiz edilirken tespit edilen sorunlar maddeler halinde verilmiştir.

1. Göç araştırmalarında en temel sorunlardan biri kavramların yanlış kullanılmasıdır. Özellikle Suriye, Afganistan, İran, Irak gibi Ortadoğu ülkelerinden kitlesel göçlere maruz kalınması toplumsal hayatın her alanında göç olgusuyla karşılaşılmasına neden olmuştur. Bu durum göçmen, mülteci, sığınmacı gibi kavramların birbirlerinin yerine kullanılmasına yol açmıştır. Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) tanımlamasına göre göçmen, “*Hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklentilerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi*” dir (IOM, 2009). Mülteci, “*Irak, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi*” dir (IOM, 2009). Sığınmacı, “*İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurusunun sonucunu bekleyen kişi*” dir (IOM, 2009). Geçici koruma ise, “*Menşe ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke kişisinden kaynaklanan kitlesel bir akının meydana gelmesi ya da derhal meydana gelebilecek olması durumunda, özellikle söz konusu kişilerin ya da koruma gerektiren diğer kişilerin yararına olarak, sığınma sisteminin etkin işleyişi üzerinde olumsuz etki yaratmadan sığınma sisteminin işletilememesi riski varsa, bu kişilere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai özellikteki prosedür*”dür (IOM, 2009). Tanımlardan da görüleceği gibi her bir kavram, farklı nitelikteki kişileri kapsamaktadır. Yapılan analizlerde zorunlu ve kitlesel göç eden kişiler için göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramlarının sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesine coğrafi sınırlama şartı getirerek taraf olmuştur. Dolayısıyla Avrupa ülkesi dışından gelen bir bireyin Türkiye’de mülteci veya sığınmacı olması söz konusu değildir. Geçici koruma ise sadece Türkiye’de geçerli olan ve Suriye’den göç eden kişiler için kullanılan istisnai bir prosedürdür. Analiz edilen çalışmalarda en çok yapılan hatalardan biri bu kavram için söz konusu olmaktadır. Örneklem kapsamında yer alan çalışmaların 112’sinde Suriye’den gelen göçler konu edilmiştir. Fakat bu çalışmaların sadece başlıkları incelendiğinde 21 çalışmada göçmen, 21 çalışmada sığınmacı, 19 çalışmada mülteci kavramı kullanılmıştır. 37 çalışmada Suriye’den göç eden kişiler için Suriyeli/ler ifadesi tercih edilmiş, sadece 8 çalışmanın başlığında geçici koruma kavramı yer almıştır.

2. Kavramların yanlış kullanımı metodoloji konusunda da geçerli olmuştur. Aslında bu durum araştırmacıların yeterli metodoloji bilgisine sahip olmadığını göstermektedir. Nitekim bazı çalışmalarda nicel ve nitel veri toplama tekniklerinin bir arada kullanılmasına rağmen çalışma karma olarak değil nicel veya nitel çalışma olarak belirtilmiş, bazı nitel çalışmalarda sadece nicel veri kullanıldığı için çalışmanın karma olduğu, bazılarında ise tarama modelinin benimsendiği ifade edilmiştir.

3. Bilimsel çalışmalarda en çok karıştırılan kavramlardan ikisi yöntem ve teknik olmaktadır. Bu çalışmada da ele alınan bazı tezlerde yöntem, teknik ve desen kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı tespit edilmiştir.

4. Sosyal bilim çalışmalarında metodoloji oldukça önemli olmaktadır. Bir anlamda tercih edilen yaklaşım, yöntem ve teknikler, araştırmanın kılavuzu olmaktadır. Fakat analiz edilen 5 çalışmada metodolojiye dair hiçbir bilgi verilmemiştir.

5. Analiz edilen bazı nitel çalışmalarda hipotez ve alt hipotezlerin verildiği tespit edilmiştir.

6. Bazı çalışmalarda görüşme ve mülakat iki farklı teknik olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte pek çok çalışmada mülakatlar “*derinlemesine mülakat/görüşme*” şeklinde kullanılmıştır. Derinlemesine bilgi elde etmek mülakatların en temel özelliğidir. Bu açıdan “*derinlemesine*” ifadesinin kullanımı gereksiz hale gelmektedir. Yapılan analizlerde 198 mülakatın “*derinlemesine mülakat*” şeklinde ifade edildiği tespit edilmiştir.

7. Yukarıda ifade edildiği gibi bir konu hakkında derinlemesine bilgi elde etmenin en temel yolu mülakat yapmaktır. Fakat bazı araştırmalarda derinlemesine anket çalışmasının yapıldığı belirtilmiştir.

8. Sosyal bilimler alanında kullanılan en temel veri toplama tekniklerinden ikisi doküman incelemesi ve gözlem olmaktadır. Bu teknikler hem nicel hem de nitel çalışmalarda da kullanılabilir. Fakat bazı çalışmalarda kullanılan doküman incelemesi veya gözlem veri toplama tekniği olarak ifade edilmemiştir.

9. Bazı çalışmalarda kullanılan araştırma deseni ve örneklem çeşidi belirtilmemiştir. Bununla birlikte pek çok çalışmada analiz tekniği de ifade edilmemiş, bunun yerine analiz süreci anlatılmıştır.

Görüldüğü üzere ele alınan çalışmalarda çoğunlukla ya kavramsal hatalar ya da yöntemle ilgili hatalar söz konusu olmuştur. Fakat sosyal bilimler alanında özellikle yöntemsel hataların çokluğu önemli bir eleştiri konusu olmaktadır. Bu hataların hangi sebeplerden kaynaklandığı, hangi hatalarda yoğunlaştığı ve bunların çözümü için nelerin yapılması gerektiği önemli çalışma konuları olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmacıların bu konularda çalışmalar yapması önemli katkılar sağlayacaktır.

6. Sonuç

İçinde yaşadığımız son yüzyıl içerisinde göçler yoğun bir şekilde gözlenmektedir. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte bireyler dünyanın her bir yerine kolaylıkla ulaşabilmektedir. Fakat bunların yanı sıra son yıllarda özellikle savaşlardan kaçan insanların zorunlu göç etmesi söz konusudur. Başta Suriye olmak üzere Afganistan, İran, Irak gibi Ortadoğu ülkelerinden ve son birkaç yıldır Ukrayna’dan göçler yaşanmaktadır. Türkiye hem jeopolitik konumu hem kültürel yapısı hem de politik tutumu nedeni ile özellikle Ortadoğu’dan gelen göçlere maruz kalmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde göç önemli konu başlıklarından biri haline gelmiştir. Fakat ülkemizdeki göç çalışmalarının çok yeni olduğunu söylemek mümkündür. Göç çalışmaları dünya genelinde İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlamışken, Türkiye’de 2000’li yıllarda başlamıştır. Son yıllarda Türkiye’nin zorunlu ve kitlesel göçlere maruz kalması bu alandaki çalışmaların sayısını artırmıştır. Bununla birlikte üniversiteler bünyesinde araştırma merkezleri kurulmuş, göç alanında yüksek lisans ve doktora programları açılmıştır. Önümüzdeki yıllarda hem göç alanındaki çalışmaların artması hem de kurumsal olarak gelişmesi beklenmektedir.

Bu çalışmada 2010-2022 yılları arasında sosyoloji ana bilim dalında göç konusunda yazılan tezler analiz edilmiş ve alanyazın taraması yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda 2010-2017 yılları arasında göç alanında yazılan tezlerin az sayıda ve dengeli bir dağılıma sahip olduğunu söylemek mümkündür. 2018 yılından itibaren özellikle Suriye göçünün etkisiyle göç alanındaki çalışmaların sayısı hızla artmıştır. Fakat 2019 yılından sonra yapılan çalışmalarda ani bir düşüş yaşanmıştır. Bunun en temel nedeninin Covid-19 salgınıyla kapanma döneminin başlaması olduğu söylenebilir. Kapanma dönemine geçilmesiyle birlikte saha çalışmaları yapılamamış ve buna bağlı olarak çalışma sayısı azalmıştır. Önümüzdeki yıllarda göç alanında yapılacak olan çalışmaların ortaya konulmasıyla, söylediğimiz bu savın doğrulanması ya da yanlışlanması mümkün olacaktır.

Türkiye’de yüksek lisan öğrenci sayısı, doktora öğrenci sayısından oldukça fazladır. Doğal olarak bu durum yüksek lisans tezlerinin sayısının daha fazla olmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte yazılan tezlerin çok büyük bir kısmı Türkçe yazılmıştır. Üniversiteler genelinde baktığımızda ise Hacettepe Üniversitesi en çok çalışma yapılan üniversite olmuştur. Köklü ve öğrenci sayısı daha fazla olan üniversitelerde daha fazla çalışmanın yapıldığını söylemek mümkündür.

Çalışmaların içeriklerine bakıldığında en çok dış göç konusunun çalışıldığı saptanmıştır. 1960’larda başlayan iş göçleri Türkiye’den dışarıya yapılan göçlerin, Ortadoğu’da yaşanan karışıklık ve savaşlar Türkiye’ye yönelen göçlerin temelini oluşturmuştur. Türkiye’den dışarıya yönelen göçlerde ilk sırada yer alan hedef ülke Almanya, Türkiye’ye yönelen göçlerde ise ilk sırada yer alan kaynak ülke Suriye olmuştur. İç göç konusunda ise özellikle kırdan kente göç ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan yapılan zorunlu göçler daha çok çalışılmıştır. Bununla birlikte iç göçlerin ve Türkiye’den dışarıya yönelen göçlerin çoğunluğunun gönüllü, Türkiye’ye yönelen göçlerin çoğunluğunun zorunlu olduğu tespit edilmiştir. Anahtar kelimelerin analiz edilmesiyle en çok kullanılan kavramların “göç” ve “göçmen” olduğu belirlenmiştir. Bunları “kimlik”, “uyum”, “kentleşme”, “kadın” gibi kavramlar takip etmiştir.

Çalışmaların metodolojisine bakıldığında ise burada bazı sorunlarla karşılaşmıştır. Genel olarak araştırmacıların metodolojiye gerekli önemi göstermedikleri, kavramları yanlış kullandıkları, tercih ettikleri yaklaşım, yöntem, teknik, desen, örneklem ve analiz tekniklerinin birbiriyle uyumsuz olduğu tespit edilmiştir. Buradan yola çıkarak hem araştırmacıların bu alanda daha fazla bilgi edinmesi gerektiği hem de sosyal bilimlerde yöneme dair daha fazla çalışmanın yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Analiz edilen çalışmalarda kullanılan yöntem ve tekniklere bakıldığında en çok nitel çalışmanın yapıldığı saptanmıştır. Sonrasında ise son yıllarda sıklıkla tercih edilen karma yöntem gelmiştir. Nicel çalışmaların

sayısı oldukça az kalmıştır. Nitel yöntemle gerçekleştirilen çalışmaların yorumlayıcı ve feminist yaklaşımla ele alındığı ve en çok etnografik ve fenomenolojik araştırma deseninin kullanıldığı tespit edilmiştir. Nicel çalışmalarda ise pozitivist yaklaşım temelinde tarama (survey) deseni ağırlıkta olmuştur. Bununla birlikte bazı çalışmalarda birden fazla desenin kullanıldığı görülmüştür. Veri toplama tekniklerine bakıldığında en çok kullanılan tekniğin mülakat olduğu saptanmıştır. Sonrasında doküman incelemesi ve gözlem gelmektedir. Nicel çalışmaların az sayıda olmasına bağlı olarak anket en az kullanılan teknik olmuştur. Ayrıca çalışmaların büyük çoğunluğunda araştırmacıların çeşitlemeye gittiği tespit edilmiştir. Araştırmacıların nitel çalışmalar için en çok kartopu örnekleme, nicel çalışmalar için basit tesadüfi örnekleme, tercih ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Önemli sayıda çalışmada ise birden fazla örnekleme tekniği kullanılmıştır. Son olarak nitel çalışmalarda en çok tercih edilen analiz tekniğinin içerik analizi olduğu, nicel çalışmalarda ise tanımlayıcı istatistiklerin tercih edildiği tespit edilmiştir.

Bu çalışmada göç olgusu çoğunlukla sayılara indirgenirse de bu durum göç mefhumunu anlamak için yetersiz kalacaktır. Gönüllü veya zorunlu olsun bugün milyonları bulan göçler yaşanmaktayken aslında bu durum her bir birey için bir yaşam savaşına dönüşmektedir. Aynı zamanda bu süreç fırsatlar da yaratabilmektedir. Hem sarf edilen bu yaşam mücadelesinin hem ortaya çıkan sorunların ve çözümlerinin hem de yeni fırsatların daha iyi anlaşılması ve yönetilebilmesi için bu alanda çalışmalar yapmak önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

7. Extended Abstract

Although migration, which is one of the most effective elements in shaping and transforming social life, has been encountered in many periods of human history, it is not possible to say the same for migration studies. In Turkey, migration studies have been neglected for many years and have been handled within other disciplinary fields. However, in the 2000s, there have been significant developments in terms of quality and quantity. In recent years, the issue of migration has become more topical and the number of studies in this field has increased exponentially. Undoubtedly, the most influential factor leading to this situation is the wave of migration from Syria to Turkey in April 2011 and the idea that Syrians in Turkey would become permanent.

This study is a literature review of academic studies on migration in Turkey between 2010 and 2022. One of the most important tools to understand the changes and transformations occurring in the social structure is to analyze the academic studies conducted in that field. At this point, migration emerges as an important issue. The prediction that the approximately 3.6 million Syrians who came to Turkey en masse will become permanent, the increasing number of wars and struggles in the world, the conflicts in the Middle East, and Turkey's strategic position and political stance show that the issue of migration will remain fresh on our agenda for a long time. In this sense, analyzing migration studies in Turkey is very important in terms of understanding Turkey's social structure and the changes it has undergone, and creating a basis for taking new steps. In this context, it is aimed to determine the changes that migration studies have undergone over time by identifying the topics, concepts and methods used in academic studies, to reveal the trends of these studies and to make their sociological analysis.

In this study, qualitative research method based on interpretive approach was used. The population of this study consists of master's and doctoral theses written in the field of migration in Turkey. The sample of the study was determined through purposive sampling and included master's and doctoral theses written in the field of migration in the Department of Sociology between 2010 and 2022. The data in the study were obtained through document analysis method. The data obtained were analyzed with the content analysis technique. A total of 14 categories were identified: number of theses, year of publication, university, language of writing, direction of migration, source country, destination country, migration by reasons, keywords, method, research model, data collection tools, sampling and analysis methods. The data collected under these categories were transformed into tables using Microsoft Excel program and interpreted.

As a result of the analysis, it is possible to say that the theses written in the field of migration between 2010-2017 have a balanced distribution. Since 2018, especially with the effect of Syrian migration, the number of studies in the field of migration has increased rapidly. However, after 2019, there was a sudden

decline due to the Covid-19 outbreak. Most of the theses were written in Turkish. Hacettepe University was the university with the highest number of studies. Germany is the leading destination country for outward migration from Turkey, while Syria is the leading source country for inward migration to Turkey. As for internal migration, especially rural-urban migration and forced migration from Eastern and Southeastern Anatolia have been studied more. However, it has been determined that the majority of internal migration and outward migration from Turkey are voluntary, while the majority of migration to Turkey is compulsory. It was determined that the most used keywords were migration and migrant. It was determined that the researchers did not pay the necessary attention to methodology, the concepts were used incorrectly, the preferred approach, method, technique, design, sample and analysis technique were incompatible with each other. The studies analyzed are qualitative, mixed and quantitative studies respectively. Interpretive and feminist approaches were predominant in qualitative studies, while positivist approaches were predominant in quantitative studies. In some studies, more than one design was used. Regarding data collection techniques, it was found that the most commonly used technique was interview and the least used technique was questionnaire. In addition, snowball sampling was used in qualitative studies and simple random sampling in quantitative studies.

Although the phenomenon of migration is mostly reduced to numbers in this study, this will be insufficient to understand the concept of migration. While there are millions of migrations today, whether voluntary or forced, this situation actually turns into a struggle for life for each individual and causes adaptation problems. In order to better understand and manage both this struggle for life, the problems and solutions that arise, and new opportunities, there is an important need to conduct studies in this field.

Keywords: Migration, Migration Studies, Literature Review, Methodology.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abadan-Unat, N. (2007). Türk Dış Göçünün Aşamaları: 1950'li Yıllardan 2000'li Yıllara. A. Kaya, & B. Şahin (Der) içinde, *Kökler ve Yollar Türkiye'de Göç Süreçleri* (s. 3-18). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2019). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2023). *Türkiye'nin Yeni Göçmenleri Suriyeliler*. İstanbul: Palet Yayınları.
- Akşit, B. (1998). İç Göçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış. A. İçduygu, & vd. (Der) içinde, *Türkiye'de İç Göç* (s. 22-37). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Alkar, E., & Atasoy, E. (2020). Türkiye'de Göç Üzerine Yapılan Doktora Tezlerine Yönelik Bir İçerik Analizi. *TESAM Akademi Dergisi*, 67-89.
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik*. (M. Hazır, Çev.) Ankara: Heretik Yayınları.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (M. Bütün, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W. (2014). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. (S. B. Demir, Çev.) Ankara: Eğiten Kitap.
- Çalık, M., & Sözbilir, M. (2014). İçerik Analizinin Parametleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39(174), 33-38.
- Erdoğan, M. M. (2018). *Suriyeliler Barometresi ve Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M., & Kaya, A. (Der). (2016). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- GAÜN Göç Enstitüsü. (2018). 15.08.2023 tarihinde <http://goc.gantep.edu.tr/pages.php?url=genel-bilgiler-53> adresinden alındı.
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). İstatistikler-Düzensiz Göç. 18.01.2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> adresinden alındı.
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). İstatistikler-Geçici Koruma. 15.08.2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alındı.
- İçduygu, A., & Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri. O. Baydar (Der) içinde, *75 Yılda Köylerden Şehirlere* (s. 249-268). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- IOM. (2009). *Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü*. (R. Perruchoud, & J. Redpath-Cross, Dü.) Cenevre: IOM Uluslararası Göç Örgütü.
- Karpat, K. H. (2019). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, A. (2016). *İslam, Göç ve Entegrasyon: Güvenlikleştirme Çağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, A. (2018). Dünya'da ve Türkiye'de Göç Araştırmaları. 17.11.2022 tarihinde <https://kureselcalismalar.com/dunyada-ve-turkiyede-goc-arastirmalari/> adresinden alındı.
- Koyuncu, A. (2011). Anadolu Kentlerine Göç: Konya Örneği. *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(1), 130-145.
- Koyuncu, A. (2015). *Kentleşme ve Göç*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları.
- McCarthy, J. (2020). *Ölüm ve Sürgün Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıymı (1821-1922)*. (F. Sarıkaya, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (S. Turan, Çev.) Ankara: Nobel Yayınları.
- Neuman, W. L. (2022). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Ö. Akkaya, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Özdemir, H. (2012). Türkiye'de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*(30), 1-18.
- Sirkeci, İ., & Yüceşahin, M. M. (2014). Editörden: Türkiye'de Göç Çalışmaları. *Göç Dergisi*, 1(1), 1-10.

TBMM. (2022). 10.05.2023 tarihinde <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c003/b014/tbmm230030140470.pdf> adresinden alındı.

TC. Dışişleri Bakanlığı. (2022). Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşları. 15.08.2023 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa#:~:text=Yurtd%C4%B1%C5%9F%C4%B1nda%20ya%C5%9Fayan%20%2C5%20milyonu,g%C3%B6%C3%A7%20olgusunun%20varl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20ortaya%20%C3%A7%C4%B1kmaktad%C4%B1r. adresinden alındı.

Tekeli, İ. (2011). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TÜİK. (2021). Yıllara ve Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezleri ve Belde/Köyler Nüfusu, 1927-2021. 15.08.2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210> adresinden alındı.

UNHRC. (2020). 10.08.2023 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri> adresinden alındı.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayınları.

YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı.

YÖK. (2022). Öğrenim Düzeyine Göre Öğrenci Sayısı. 12.01.2023 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alındı.